

УДК 657

Саблук П.Т., д.е.н., професор, академік НААНУ,
директор ННЦ «Інститут аграрної економіки» НААНУ

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В УКРАЇНІ

© Саблук П.Т.

В галузі стандартизації бухгалтерського обліку тенденція універсалізації облікових процесів у світових масштабах проходить без врахування історичних, національних напрацювань, особливостей інституцій та специфіки діяльності окремих галузей економіки. Метою статті є означення власного бачення процесів реформування бухгалтерського обліку та розгляд основних проблем його розвитку в аграрному секторі економіки України.

Ключові слова: реформування бухгалтерського обліку, національні стандарти обліку, міжнародні стандарти фінансової звітності, галузеві стандарти бухгалтерського обліку.

Standardization of accounting universalizing tendency of accounting processes in place across the globe without regard to historical and national developments, institutions and specific characteristics of individual industries. The purpose of the article is the definition of its own vision of reform processes for accounting and review the problems of development in the agrarian sector of Ukraine.

Key words: reform of accounting, national accounting standards, international financial reporting standards, industry standards of accounting.

В области стандартизации бухгалтерского учета тенденция универсализации учетных процессов в мировых масштабах проходит без учета исторических, национальных наработок, особенностей институтов и специфики деятельности отдельных отраслей экономики. Целью статьи является определение собственного видения процессов реформирования бухгалтерского учета и рассмотрение основных проблем его развития в аграрном секторе экономики Украины.

Ключевые слова: реформирование бухгалтерского учета, национальные стандарты учета, международные стандарты финансовой отчетности, отраслевые стандарты бухгалтерского учета.

Актуальність проблеми. Необхідності запровадження нових засад розвитку бухгалтерського обліку в Україні зумовлена тенденціями світового економічного розвитку та формуванням глобальної системи бухгалтерського обліку. Тому назріло питання підняття на якісно новий рівень наукової дискусії, під час якої мають

бути відпрацьовані напрями подальшої стратегії і тактики розвитку бухгалтерського обліку в Україні на міжнародних засадах, з урахуванням національних потреб і галузевої специфіки. Саме такий підхід забезпечить відновлення бухгалтерським обліком свого статусу як ключової функції управління та важливого елемента національної безпеки країни.

Оцінка ситуації та напрями вирішення означених проблем викладені в останніх монографіях і статтях провідних вітчизняних вчених: Ф.Ф. Бутинця, С.Ф. Голова, Г.Г. Кірейцева, Н.М. Малюги, В.Ф. Паляя, О.М. Петрука, Н.Л. Правдюк, М.С. Пушкаря, В.К. Савчука, Я.В. Соколова, Н.М. Ткаченко та ін.

За кордоном вивченню цих питань присвячені роботи Д. Уїтні, Е. Дженкінса, Є. Річарда та Д. Баррі, Б. Лева, С.А. Діпіази та Р.Д. Екклза, Т. Уотсон та Д. Пітт-Уотсона, П. Міллера та інших .

Проте, в наукових дослідженнях спостерігається і стурбованість, що в галузі стандартизації бухгалтерського обліку тенденція універсалізації облікових процесів у світових масштабах проходить без врахування історичних, національних напрацювань, особливостей інституцій та специфіки діяльності окремих галузей економіки.

Аналіз публікацій зазначених авторів дає підстави стверджувати, що існує значний спектр оцінок триваючого процесу реформування бухгалтерського обліку: від повного схвалення запроваджених державою новацій і закликів до тотального запровадження міжнародних стандартів у національну систему обліку, звітності та контролю до критичного неприйняття форсування цього процесу.

Метою статті є означення власного бачення процесів реформування бухгалтерського обліку та розгляд основних проблем його розвитку в аграрному секторі економіки України.

Виклад основного матеріалу. З часу набуття державного суверенітету в Україні розпочались широкомасштабні економічні реформи, основна мета яких полягала в переході від адміністративно-командної системи господарювання до ринкової. Відмінність у системах господарювання вимагала перегляду системи обліку та звітності суб'єктів господарської діяльності. Нові методи господарювання висувають нові вимоги до якості та способів подачі

інформації, особливо фінансової, яка є основою щодо прийняття управлінських рішень.

До основних передумов необхідності переходу на міжнародні стандарти бухгалтерського обліку можна віднести: широкомасштабні економічні реформи, що призвели до формування нової економічної системи, основу якої складають ринкові відносини; масову приватизацію майна, яка сприяла створенню значного приватного сектора економіки; розширення як вертикальних, так і горизонтальних господарських зв'язків, що призвело до активізації самостійності суб'єктів господарювання, яким для прийняття рішень необхідна якісна інформація, що повно та вірогідно відображає усі економічні процеси; активізацію ролі грошей, яка призвела до збільшення потреби на кредитні кошти, для отримання яких банки вимагають від суб'єктів господарювання надання фінансових документів, які б дали змогу провести фінансовий аналіз підприємства; простеження тенденції щодо збільшення кількості підприємств, що займаються міжнародним бізнесом; вихід українських підприємств на міжнародні фінансові ринки, що вимагає надання фінансової звітності відповідно до міжнародних стандартів, а також перехід до західної практики ведення бухгалтерського обліку.

Отже, необхідність впровадження Міжнародних стандартів фінансової звітності в практику бухгалтерського обліку підприємств України обумовлена переходом економіки країни на ринковий механізм господарювання.

Реформування системи бухгалтерського обліку є складовою частиною заходів, орієнтованих на впровадження економічних відносин ринкового спрямування. У 1999 році прийнято Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», з якого практично почався процес реформування системи бухгалтерського обліку в Україні. Норми цього Закону є базовими орієнтирами, які визначають сучасну систему бухгалтерського обліку.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24.10.2007р. № 911-р «Про схвалення Стратегії застосування міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні» було схвалено Стратегію застосування міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні та визначені основні напрями її реалізації.

На сьогодні вже прийнято 34 положення (стандарт) бухгалтерського обліку, які ґрунтуються на міжнародних стандартах.

В якості національних запроваджено такі основні міжнародні принципи щодо:

- побудови і застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій;

- регулювання питань методології обліку та фінансової звітності виключно Міністерством фінансів України, а форм звітності – лише за погодженням з Держкомстатом України, тобто усунення від цієї справи галузевих міністерств;

- можливості застосування облікової політики – як сукупності принципів, методів і процедур, що використовуються конкретним підприємством для складання і подання його фінансової звітності; та іншого.

В результаті ми спостерігаємо ситуацію, коли професійна наукова бухгалтерська еліта України балансує між двома важливими полюсами цієї проблеми:

- з однієї сторони існують намагання зберегти національні методологічні напрацювання, які враховують національну ментальність (російсько-радянська бухгалтерська школа, що формувалася під історичним впливом європейської континентальної бухгалтерської школи) та базуються на завданнях і функціях обліку. Цьому сприяє розгляд Урядом національного бухгалтерського обліку і звітності як елементу національної безпеки. Звідси сприйняття та застосування в якості національних МСФЗ поступово та у випадках їх не протиріччя національним інтересам. Саме за таким пріоритетом розробляються та впроваджуються МСФЗ у країнах, що мають стійкі історичні школи бухгалтерського обліку (США, Німеччина, Великобританія, Франція, Росія та інші);

- з іншої сторони - беззастережне сприйняття в якості національних МСФЗ, коли бухгалтерський облік сприймається як ділова мова бізнесу в глобальній економіці, що важливо для країн, які потребують значних зовнішніх інвестицій.

Розроблене за підтримки міжнародних проектів законодавство України з бухгалтерського обліку, суттєво обмежує можливості державного регуляторного органу (Міністерства фінансів України),

інших міністерств та відомств, науки, професійної спільноти в прийнятті рішень з адаптування МСФЗ до національних потреб.

Недосконалість Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» особливо проявляється в частині:

- відсторонення Міністерства аграрної політики (та й інших галузевих міністерств) від впливу на методологію бухгалтерського обліку та формування фінансової звітності у відповідному секторі економіки;

- неподання господарюючими суб'єктами звітності по лінії Міністерства аграрної політики, що унеможливує здійснення контролю за дотриманням методології обліку і звітності, а отже ставить під сумнів достовірність звітності;

- відсутності повноважень у Мінагрополітики, щодо розробки та затвердження нормативно-правових актів, що стосуються специфіки ведення бухгалтерського обліку в аграрній галузі;

- пріоритетності запитів податкового та статистичного характеру перед обліковими запитами, що висуваються до бухгалтерських служб підприємств;

- відсутності законодавчих засад запровадження та функціонування системи відомчої аграрної статистики, яка б задовольняла інформаційні потреби галузевого управління на єдиних (уніфікованих), загальнодержавних засадах.

Як бачимо, поспішне прийняття в якості національних міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та фінансової звітності призвело до ліквідування старої системи обліку та не забезпечило організацію нової.

Однією з головних проблем подальшого розвитку бухгалтерського обліку в аграрному секторі економіки України на нашу думку є не виправдане зменшення в системі Мінагрополітики чисельності управлінь бухгалтерського обліку, переорієнтація їх роботи на виконання інших функцій, практична відсутність фінансування науково-методичного та інформаційно-консультативного забезпечення. Занепад системи перепідготовки кадрів призвів до відтоку кадрів з галузі та зумовив неспроможність оперативно підвищувати професійний рівень бухгалтерів, що залишились працювати на сільськогосподарських підприємствах.

Серед основних проблем професійного розвитку бухгалтерів в аграрному секторі ми виділяємо наступні:

невідповідність навчальних програм підготовки студентів великих та середніх навчальних закладів із бухгалтерських спеціальностей запитам та викликам сьогодення;

руйнація (а відтак – відсутність) системи підвищення кваліфікації професійних бухгалтерів, яка базується на міжнародних підходах до освіти професійного бухгалтера і включає сприяння діяльності галузевих професійних об'єднань бухгалтерів; наявність програм підвищення кваліфікації; проведення тестування професійних знань та процедур сертифікації;

відсутність державної підтримки видавництва спеціалізованих професійних періодичних видань, функціонування бухгалтерських порталів на сайтах Мінагрополітики, Управління агропромислового розвитку обласних державних адміністрацій тощо.

Висновки. Роботу по адаптації міжнародних стандартів з обліку та звітності до національних вимог слід посилити не тільки в методологічному, але і в законодавчому та організаційному аспектах.

З цією метою пропонуємо створити при Кабінеті Міністрів України Комітет з бухгалтерського обліку та звітності, в т.ч. з метою координації та залучення до цієї роботи всіх міністерств, відомств та наукових установ. Важливим напрямом вирішення проблем є організація та проведення моніторингу стану бухгалтерського обліку в цілому по Україні та по галузях зокрема, з метою оцінки результатів його реформування.

На галузевому рівні назріла необхідність законодавчо посилити вплив Міністерства аграрної політики України на роботу щодо адаптації до національних вимог та галузевих особливостей міжнародних стандартів з обліку та звітності задля широкого залучення іноземних інвестицій та виконання інших важливих рішень нового Уряду України.

Вирішенням методологічних та професійних проблем розвитку галузевого обліку сприятиме запровадження, відповідно до міжнародних принципів, системи підвищення кваліфікації та сертифікації бухгалтерських кадрів, в першу чергу підприємств, що залучають інвестиції, з широким залученням до цього вітчизняних галузевих професійних об'єднань бухгалтерів та підтримкою з галузевих бюджетів спеціалізованих науково-виробничих видань.

Список використаних джерел:

1. Кірейцев Г.Г. Методологічні засади формування та розвитку національної системи бухгалтерського обліку в Україні // Вісник Житомирського державного технологічного
2. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський облік: роздуми вченого. — Житомир: ПП «Рута», 2001. — 100 с.
3. Жук В.М. Наукове забезпечення обліку в системі управління аграрним сектором економіки: теорія і практика: Наукова доповідь. [Текст] / В.М.Жук; Інститут аграрної економіки. – К.: Інститут аграрної економіки, 2008. – 83 с.
4. Лінник В., Коцупатрий М. Шляхи вдосконалення обліку на аграрних підприємствах // Проблеми формування ринкової економіки: Зб. наук. праць. Спец. випуск. Проблеми трансформації бухгалтерського обліку, аналізу і аудиту в системі міжнародних стандартів. – К.: КНЕУ, 2001. – С. 48.
5. Михайлов М.Г. Деякі підсумки реформування обліку на підприємствах АПВ (регіональний аспект) // “Облік і фінанси АПК”. – 2005. - № 1. – С. 14-18.
6. Пархоменко В.М. Нормативно-правове забезпечення реформування бухгалтерського обліку // Вісник Житомирського інженерно-технологічного інституту – 2001. - №16. – С. 104-107.
7. Саблук П.Т. Проблеми економічних реформ в аграрному секторі і завдання обліку в їх вирішенні // Проблеми формування ринкової економіки: Зб. Наук. праць. Спец. випуск. Проблеми трансформації бухгалтерського обліку, аналізу і аудиту в системі міжнародних стандартів. – К.: КНЕУ, 2001. – С. 44.